

2. Бондаревская Е. Педагогика: личность в гуманистических теориях и системах воспитания / Е. Бондаревская, С. Кульневич. – Ростов н/Д, 1999. – 560 с.
3. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка / В. Даль [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://vidahl.agava.ru/P204.NTM#36938>.
4. Кемеров В. Объект, объективность. Современный философский словарь / под общей ред. д.ф.н., проф. В.Е. Кемерова. – 2-е изд. – Лондон ; Франкфурт-на-Майне ; Париж ; Люксембург ; Москва ; Минск : ПАНПРИНТ, 1998. – 1064 с.
5. Крылова Н. Точка отсчета. Созидательная сила педагогической поддержки / Н. Крылова // Первое сентября [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ruk.1september.ru/article.php?ID=200802101>.
6. Макеева Т. Концепция педагогики индивидуальности в русле оказания педагогической поддержки школьникам / Т. Макеева // Ярославский педагогический вестник. – 2002. – № 4 (33).
7. Медяник Г. Педагогические технологии творческого саморазвития личности студента в процессе педагогической практики : дис... канд. пед. наук : 13.00.08 : Тольятти, 2000. – 177 с.
8. Педагогический глоссарий [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://window.edu.ru/window/glossary?p_gl_id=721.
9. Пинский А. Педагогика свободы / А. Пинский [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.studyss.freenet.kz/articles/pinsky_r.htm.
10. Свободная энциклопедия. Википедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ru.wikipedia.org/wiki>.
11. Соловейчик С. Человек свободный / С. Соловейчик // Первое сентября. – 1994. – № 83.
12. Федотова И. Формирование потребности студентов педагогического вуза в творческом саморазвитии : дис... канд. пед. наук : 13.00.01. – М., 2003. – 160 с.

ЧЕН Н.В.

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙ В ОСВІТІ

Динамізм глобальних змін у світі, перетворення, що відбуваються в суспільстві в цілому, зумовлюють трансформацію системи освіти, принципів її організації, форм і методів навчально-виховного процесу.

Сьогодні – це час переосмислення багатьох цінностей, цілей та завдань. Однією з найважливіших проблем сьогодення є проблема відродження й розширення національної системи освіти, формування творчої особистості, забезпечення пріоритетності людини та становлення її фізичного й морального здоров'я, відродження національної культури та духовності у всьому розмаїтті їх проявів.

Провідними принципами сучасної інноваційної освіти є: демократизація й гуманітаризація, єдність загальнолюдського і національного, розвивально-виховний характер навчання, співтворчість, життєтворчість, диференціація та індивідуалізація, оптимізація й відкритість навчально-виховного процесу.

Мета статті полягає у визначенні понять “інновації”, “інновації в навчанні” та розгляді історичного розвитку впровадження інновацій у навчально-виховний процес.

Дослідженню проблем загальної педагогічної інноватики велику увагу приділяли В.Ф. Взятишев, Є.В. Вінославська, Л.Н. Карамушка, І.К. Карнілова, А.Н. Лапдун, Ю.Г. М'якотін, В.В. Нікітаєв, В.Ф. Паламарчук, Г.С. Пирогов, В.М. Пінчук, О.В. Попова, В.Ф. Прісняков, В.В. Сергієвський, А.А. Чернюк, Б.Г. Чижевський та ін.

У перекладі з латинської поняття “інновація” (in – в і novus – новий) означає “оновлення”, “новина”, “змінювання”. Воно з'явилося в зарубіжній педагогіці, яка запозичила його з економічних дисциплін, хоча спочатку це поняття вживалося в

етнографії як введення елементів однієї культури в іншу. На початку ХХ ст. філософ і економіст Й. Шумпетер поширив його на сферу макроекономіки, де воно закріпилося у значенні нововведення в галузі техніки, технології, організації праці та управління, які ґрунтуються на використанні досягнень науки і передового досвіду, а також на використанні цих нововведень у найрізноманітніших галузях і сферах діяльності [7, с. 21].

Це поняття почало використовуватися у вітчизняній дидактиці на початку 90-х рр. ХХ ст. Перенесення його у сферу освіти було пов'язане з поширенням поглядів на сучасне суспільство як на постіндустріальне, в якому освіта відіграє одну з провідних ролей. Англійський філософ О. Тоффлер зазначав, що сучасна школа орієнтована скоріше назад, на минуле вмираючої системи, ніж на те нове суспільство, яке ледь помітне на горизонті, що йде їй на зміну, тому необхідно створити систему освіти принципово іншу, суперіндустріальну. Така система не може не бути інноваційною. [8, с. 326].

Під інноваціями у навчанні розуміють (у широкому значенні) процес створення, поширення нових засобів (нововведень) для роз'яснення тих педагогічних проблем, які досі вирішувались по-іншому, а також результат творчого пошуку оригінальних і нестандартних рішень різноманітних педагогічних проблем: нові навчальні технології, оригінальні виховні ідеї; форми і методи навчання, нестандартні підходи в управлінні (у вузькому значенні).

Інновації розрізняють за галуззю впровадження (інновації змісту навчання; інноваційні технології; організаційні інновації; управлінські інновації; інновації навчальної екології); за місцем виявлення (наукові і практичні); за часом виявлення (історичні та сучасні); за рівнем новизни (абсолютні й відносні); за мірою перетворення педагогічних процесів (докорінні та часткові); за відношенням до педагогічної системи (системні і несистемні); за формою (нові і вдосконалені).

Інновації проходять певні життєві цикли: виникнення (старт), стрімкий розвиток і боротьба з опонентами, консерваторами і скептиками; зрілість; освоєння; дифузія (проникнення у широку практику); насичення (масове освоєння); рутинізація (стає звичним явищем); криза (вичерпання можливостей); фініш – заміна новим засобом.

За Н. Юсуфбековою, існують чотири закони впровадження інновацій у навчанні, які полягають у тому, що 1) будь-яка інновація порушує спокій педагогічного середовища (дестабілізує його), викликає бурхливу критику з боку традиційної системи навчання; 2) потім знаходить своє застосування (фінальна реалізація); 3) після поширення стає звичним явищем (стереотипізується); 4) з часом повторюється (циклічна повторюваність).

Поряд із поняттям “інновації” у навчанні вживається термін “інноваційне навчання”, тобто навчання, спрямоване на розвиток здібностей учнів до спільної діяльності в нових, можливо, безпрецедентних ситуаціях [4, с. 9].

Створення перших систем інноваційного навчання пов'язують з першою третиною ХХ ст. Ідейною основою багатьох спроб упровадження інноваційного навчання в той час була педагогічна концепція американського педагога, психолога і філософа Дж. Дьюї, який вважав, що єдино правильне виховання відбувається через пробудження вроджених сил дитини, через вимоги того соціального оточення, в якому вона опинилася [3, с. 50–51].

Система освіти має змінитися таким чином, щоб дитина стала тим сонцем, навколо якого обертаються всі освітні засоби, тим радіусом, який визначає розмір усього кола шкільного життя [2, с. 523]. Замість тиску і примусу з боку педагогів Дж. Дьюї запропонував створення умов для самовиявлення і культивування власної особистості учня. Він визнавав тільки навчання, що спирається на власний досвід дитини, і піддавав критиці навчання за допомогою текстів і вчителя. При цьому підкреслював важливість не тренування окремих навичок і вмінь, а їх розвитку для досягнення більш високих і життєво значущих для учнів цілей. На його думку, навчання має відбуватися під час практичних дій, спрямованих на вирішення певної проблеми (проблемне навчання) [5, с. 95–104].

Співзвучною з концепцією Дж. Дьюї була теорія, розроблена американським психологом А. Маслоу. Згідно з нею функції та цілі освіти і виховання полягають у “самоактуалізації особистості”, в досягненні повної людяності, оволодінні найбільшою висотою, доступною людському роду або конкретному індивіду, в допомозі людині стати настільки доброю, наскільки вона здатна. Тому процес навчання має будуватися на досвіді, котрий з найбільшою легкістю веде до просвітлення і захоплення [6, с. 26–34].

Ідеї Дж. Дьюї та А. Маслоу набули розвитку в працях американського педагога і психотерапевта К. Роджерса, який уважав процес викладання менш значущим і цікавим, ніж учіння, а цінним є лише учіння, що ґрунтується на самодіяльності, саморегуляції та самопізнанні. Виходячи з цього, головною проблемою освіти є розробка методів, здатних підтримати у всіх учнів без винятку здорову допитливість і жагу до учіння, яка б могла замінити будь-який “батіг і пряник” штучної мотивації [1, с. 325–327]. Втіленням ідей на практиці були експериментальна школа Дж. Дьюї в Чикаго, дальтонівський план Е. Паркхерста, метод проектів В. Кілпатрика, віньєтка-план К. Вошборна, Батавія-план Дж. Кеннеді, Ієна-план П. Петерсона, метод центрів за інтересами О. Декролі, нова школа С. Френе та ряд дидактичних моделей, що ґрунтуються на індивідуальній самостійній роботі учнів і врахуванні їхніх інтересів. Більшість з них були запропоновані у 20-ті рр. ХХ ст. Саме в той час деякі з них (дальтон-план, метод проектів, комплексний метод) широко впроваджуються в СРСР, але на початку 1930-х рр., в умовах формування тоталітарного режиму, практику універсального використання інноваційних систем засудили й затвердили в школі класно-урочну систему, наголосивши на підвищенні ролі вчителя в навчальному процесі. Гострі оцінки інноваційних пошуків як “методичного прожектерства” зводили нанівець використання навіть елементів цих систем у радянській школі. У 1930-ті рр. інноваційні системи втрачають свою популярність і в США та Європі, оскільки були зорієнтовані на майбутній рівень освіти (постіндустріальний) і суперечили засадам існуючого індустріального суспільства, яке до того ж наприкінці 1920-х рр. переживало свої не найкращі часи. О. Тоффлер зазначав, що історична боротьба, яку вели Дж. Дьюї та його послідовники за застосування прогресивних заходів у американській освіті, були частково відчайдушною спробою створити альтернативу старій системі [8, с. 326]. Частина їх була витіснена традиційною системою навчання. Деякі залишились у вигляді окремих форм організації навчання (метод проектів), методів (лабораторний метод) і засобів (роздаткові матеріали, віньєтка-план) навчання, які привертала увагу до індивідуальної роботи учнів і значно розширили її частку в загальній структурі навчання. Інші системи, хоча і втратили масштаби, збереглись як замкнуті і самодостатні (центри за інте-

ресами О. Декролі, школа С. Френе, Вальдорфська школа, ієна-план) та за сприятливих умов пережили друге народження.

У 50–60-х рр. ХХ ст. у США стала поширеною ідея “школи без класів” Ф. Брауна. Групова робота в школі здійснюється не за віком чи здібностями, а з урахуванням дійсних інтересів учнів. Програма в такій школі поділяється на кілька фаз – від простих до більш складних. Учні на кожну фазу добираються за результатами тестів. Паралельно була розроблена система навчання у колективах Л. Трампа. Сутність її полягала в тому, що група викладачів з одного предмета (колектив) обслуговує групу учнів (від 60 до 150 учнів). Кожний викладач відпрацьовує з учнями той розділ програми, який знає краще, у вигляді лекції (це становить 40% навчального часу). Потім матеріал обговорюється, дискутується і доповнюється в малих групах (15–20 учнів, на це відводиться 20% часу). Керувати роботою груп може як викладач, так і учень-консультант. Решту часу (40%) учні працюють над індивідуальними завданнями, частина з яких є обов'язковими, а інші обираються самими учнями. Наприкінці 60–70-х рр. ХХ ст. в англomовних країнах виникло модульне навчання як різновид програмованого навчання. Спочатку воно розумілося як пакет науково адаптованих навчальних програм для індивідуального навчання.

На початку 1990-х рр. були здійснені спроби впровадити інноваційні системи навчання на теренах колишнього СРСР. І. Чечель визначав, що інноваційний пошук в Росії в 1990-х рр. умовно можна поділити на три періоди: 1991–1992 рр. – період пошуку, що характеризувався багатоваріативністю дидактичних форм; 1994–1995 рр. – період захоплення модульним навчанням; 1997–1999 рр. – упровадження проектного навчання [9, с. 6]. Для української школи це десятиліття є періодом пошуку, виникнення альтернативних шкіл, набуває широкого масштабу експериментальна апробація модульного навчання, відбувається становлення педагогічних технологій і моделей навчання.

Висновки. Сьогодні шкільне та вузівське навчання не стоять на місці. Вони продовжують розвиватися, шукають нові форми та методи навчання, навчальні технології, сучасні підходи до організації навчального процесу.

Література

1. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание : пер. с англ. / Р. Бернс. – М. : Педагогика, 1986. – С. 325–327.
2. Дьюи Дж. Школа и общество / Дж. Дьюи // Хрестоматія по истории зарубежной педагогики. – М. : Просвещение, 1971. – С. 523.
3. Дьюї Дж. Моє педагогічне кредо / Дж. Дьюї // Шлях освіти. – 1998. – № 4 – С. 50–51.
4. Инновационное обучение и наука. Научно-аналитический обзор. – М., 1992. – С. 9.
5. Малькова З.А. Джорж Дьюи – філософ и педагог-реформатор / З.А. Малькова // Педагогіка. – 1995. – № 4. – С. 95–104.
6. Маслоу А. Самоактуализация личности и образование : пер. с англ. / А. Маслоу. – К. : Донецк, 1994. – С. 26.
7. Пинский А. О культурно-образовательных инициативах и инновационных школах / А. Пинский // Мир образования. – 1997. – № 3. – С. 21.
8. Тоффлер А. Футурошок : пер. с англ. / А. Тоффлер. – СПб. : Лань, 1997. – С. 326.
9. Чечель И. Некоторая ревизия инноваций в российской школе / И. Чечель // Лицейское и гимназическое образование. – 1998. – № 1. – С. 6.